
Verzet siert de mens deel II

Een filosofisch model van de Haptonomie

Haptotherapie en Wetenschap, de Toekomst?

ROÈL uw partner in verzekeringen

Haptotherapeuten Verzekeringspakket

Financieel Adviesbureau ROÈL biedt voor haptotherapeuten de mogelijkheid verzekeringen te treffen met aantrekkelijke voordelen in de vorm van:

- collectiviteitskorting -
- uitgebreide specifiek op beroep afgestemde dekking -
- persoonlijke advisering -

PRAKTIJKPAKKET

- Aansprakelijkheid beroep
- Rechtsbijstand beroep
- Extra kosten / bedrijfsschade
- Inventaris

PRIVÉ-PAKKET

- Woonhuis
- Inboedel
- Auto
- Aansprakelijkheid privé
- Rechtsbijstand privé
- Doorlopende reis

INKOMEN EN ZORGPAKKET

- Pensioen
- Arbeidsongeschiktheid
- Ziektekosten
- Ongevallen

Financieel Adviesbureau ROÈL

Antwoordnummer 358
3740 VB BAARN
telefoon 035 54 890 90
Fax 035 54 890 91

Redactioneel

Erik te Loo

De voorbije week kreeg ik een tweet van de Braziliaanse schrijver Paulo Coelho onder ogen:

“I refuse to walk carefully through life only to arrive safely at death”.

Deze tekst speelt nu al een paar dagen door mijn hoofd. De dagen dat ik dit schrijf, begin mei, zitten vol met herdenken en vieren. Op TV zijn diverse programma's waarin te zien en te horen is hoe mensen in de tijd van WO-II de spreuk van Coelho in de praktijk brachten. Wat mij dit jaar trof, is hoe de gebeurtenissen uit de jaren '40-'45 tot op de dag van vandaag mensen bezig houdt. Veel ervaringen uit die tijd zijn in de jaren daarna onbespreekbaar geworden. En zo kan het gebeuren dat kinderen pas na de dood van hun vader of moeder op zoek gaan naar het hele verhaal. Hoe helend kan dat zijn, zelfs wanneer dat *hele* verhaal onverwachte wendingen kent.

We hebben in onze taal een spreekwoord dat hierover gaat: *op verhaal komen*. Het betekent 'verloren krachten terug krijgen'. Het woordje 'krijgen' moeten we volgens mij niet al te letterlijk nemen: iets zoeken wat je verloren bent, dat kan een hele onderneming zijn. Je hebt immers je leven zo ingericht, dat wat je kwijt bent in de loop der tijd vervangen is door een alternatief. En dan komt de dag dat je voelt dat er iets niet klopt. Dat er iets mist. Dat iets wezenlijks, dat wil zeggen: van jezelf, kwijt is. Om dat wezenlijke te gaan zoeken, moet je in beweging komen. Soms letterlijk, maar in elk geval figuurlijk. De moed die mensen aan de dag leggen om in beweging te komen vind ik bewonderenswaardig. Op verhaal komen betekent ook dat je weer zin(nen) kunt geven aan wat je wilt betekenen in dit leven. Een onmisbaar element in het terugvinden van verloren krachten.

In dit nummer van Haptonomisch Contact vindt u verschillende aspecten terug van het voorgaande. Het onlangs verschenen Woordenboek van de Haptonomie kan een rol spelen in het ondersteunen van mensen die op verhaal willen komen. Anneke Kempkes en Paulien Pinksterboer schreven een recensie over dit woordenboek. Wim Laumans schrijft over het filosofisch model dat hij als noodzakelijk ziet voor de haptonomie. Omdat wetenschap in combinatie met zingeving in zijn ogen de droom van Frans Veldman sr. waar kan maken. Wat mogen we ons gelukkig prijzen dat deze laatste indertijd niet koos voor de veiligheid van het bekende!

Namens de redactie wens ik u veel leesplezier!

Aan dit nummer werkten mee: Wim Laumans, Anneke Kempkes-Verweij, Erik te Loo, Ellen Maseland, Det Materman, Paulien Pinksterboer, Truus Scharstuhl, Petra Steffens en Jaap van der Wal.

“Met FysioLogic kan ik de agenda bijhouden, EPD en declaraties invullen én de boekhouding doen. En dat alles voor een aangename prijs.”

Ariane Arnold,
Medisch Back/Neck Centrum
Amsterdam

Besparen

Bereken nu zelf hoeveel u bespaart op uw softwarekosten met FysioLogic. Ga naar de website www.fysiologic.nu en doe vrijblijvend de berekeningsmodule.

Alles in één!

EPD, Declaratie,
Agenda en
Boekhouding.

FysioLogic is een compleet pakket voor paramedici, bestaande uit EPD en declaratie, een digitale agenda en een boekhoudprogramma. Het bevat specifieke EPD's voor diverse paramedische disciplines en meer dan 120 meetinstrumenten. FysioLogic voldoet aan de laatste eisen van het KNGF en de verzekeraars.

Logic Data B.V.
T 070 415 25 83
E info@logicdata.nl
I www.fysiologic.nu

COLOFON

Uitgave
Stichting Haptonomisch Contact
KvK Utrecht 30181509
ISSN 0929-7723
www.haptonomischcontact.nl

Voorzitter Stichting
Paulien Pinksterboer, tel.0251-272660
voorzitter@haptonomischcontact.nl

Redactie
hoofdredacteur@haptonomischcontact.nl
Erik te Loo
Det Materman (onderhoud website),
Anneke Kempkes-Verweij, Wim Laumans,
Paulien Pinksterboer en Petra Steffens.

Eindredactie
Petra Steffens

Redactieadres
Heukelompad 17
6845 EL Arnhem
eindredacteur@haptonomischcontact.nl

Abonnementen en advertenties
Van der Veer Media
Tel. 035 5254558
Fax 035 5254652
vanderveer.media@hetnet.nl
Mob. 06 53610773

Uitgever
Wim van der Veer,
Blaricum

Prijs
Euro 29,50 per jrg. voor 4 nrs.

Kopijsluiting
Septemhernummer 2013, 1 juli 2013
Decemhernummer 2013, 1 oktober 2013

Kopij
Haptonomisch Contact verschijnt vier keer per jaar. Aan haptonomie gerelateerde artikelen, meningen, praktijkervaringen, informatie en nieuws kunt u sturen naar het redactieadres; indien mogelijk graag per e-mail. De verantwoordelijkheid voor de inhoud van dit tijdschrift berust bij de redactie. Zij behoudt zich het recht voor om in overleg met betrokkene kopij in te korten of niet te plaatsen. De auteur blijft eindverantwoordelijk voor de inhoud van zijn/haar geschrift.

Losse nummers verkrijgbaar na overmaking van € 9 op bankrekeningnr. 97.13.66.497 t.n.v. Van der Veer Media, Blaricum. (Studenten)kortingen zijn onder bepaalde voorwaarden mogelijk.

© Alle rechten voorbehouden. Overname van artikelen alleen na schriftelijke toestemming. Bij plaatsing na toestemming van de redactie dient Haptonomisch Contact te allen tijde als bron vermeld te worden.

Webdesign en onderhoud
webmaster@haptonomischcontact.nl

Dit blad wordt gedrukt op 130 grams Biotop chloorvrij papier.

Redactioneel

Erik te Loo pagina 3

Hoofdartikel

Verzet siert de mens deel II

Jaap van der Wal pagina 6

Uit de praktijk

Een filosofisch model van de Haptonomie

Wim Laumans pagina 13

Psychofarmaca

Ellen Maseland pagina 18

Water kan helpen in ons gevoel van 'verbinden'(3)

Truus Scharstuhl pagina 22

Aankondiging

..... pagina 24

Voor u gelezen

Woordenboek van de haptonomie

Anneke Kempkes-Verweij

en Paulien Pinksterboer pagina 25

Werken met gevoel

Erik te Loo pagina 27

Voor u bijgewoond

Haptotherapie en Wetenschap, de Toekomst?

Wim Laumans pagina 29

Inspiratiebronnen

..... pagina 30

Agenda

..... pagina 31

Hoofdartikel

Verzet siert de mens

Jaap van der Wal

Over de rechtop gaande gestalte van de mens... Deel 2 (vervolg)

Jaap van der Wal is embryoloog en was hoogleraar in de embryologie aan de universiteit van Maastricht. Momenteel werkt hij aan zijn boek 'Embryo in beweging'.

Het embryo gedraagt zich

In het eerste deel van dit essay hebben we kunnen zien dat de ontwikkeling en rijping van het menselijke bewegen zowel voor als na de geboorte een basaal thema is in menswording en met ons (zelf)bewustzijn van doen heeft. Wat is nu de betekenis van het geboortemoment in deze ontwikkeling? Een breuklijn? Maar een breuk met wat dan wel? Een breuk met de moeder? Met zichzelf? Of met een andere dimensie waar we vandaan komen? De vraag Waar komen wij vandaan? is een oermenselijke vraag. Als embryoloog houdt mij deze meer filosofische vraag al vele jaren bezig. Ik meen een manier van kijken en beschouwen ontwikkeld te hebben die zicht kan geven op dimensies 'achter' het zich voorgeboortelijk ontwikkelende menskind die van andere orde zijn dan lichaam, cellen, weefsels en genen, grootheden waarin de gangbare wetenschappelijke embryologie meestal de zaken beschrijft.

Afbeelding Embryonale stadia van de mens. Achtereenvolgens 26 dagen (g), ca. 4 weken (h), ca. 5 weken (i), ca. 6 weken (k), ca. 7 weken (l) en 3 maanden (m) oud. Uit: The human embryo, E. Blechschmidt, Stuttgart 1963.

Wat dóen we eigenlijk als we embryo zijn? is daarom een vraag die mij bezig houdt sinds ik in 1985 bekend raakte met de prenatale psychologie. In deze tak van psychologie wordt gesproken over zaken als 'prenataal beleven', 'foetale psyche', 'conceptieshock' en 'prenatale psychologie' uitmondend in psychotherapieën als traumatherapie. Deze psychologen breiden kennelijk de reikwijdte van menselijk ervaren en bewustzijn uit tot voorbij de grenzen die de gangbare medische biologie daaraan meent te moeten stellen. Want niet alleen de medisch bioloog, maar ook menig 'weldenkend' mens is er vandaag de dag van overtuigd dat menselijke geest, menselijk bewustzijn alles van doen heeft met zenuwstelsel in het algemeen en hersenen in het bijzonder. Velen beschouwen het als een feit dat de menselijke geest, het menselijk bewustzijn een soort 'product' van het brein is. Geen wonder dat voor veel mensen

het embryonale bestaan een soort 'half-bestaan' is, een fase waarin de mens 'nog niet geheel' bestaat, er 'nog niet helemaal' is. Voor mij als embryoloog was daarom de ontmoeting met het gedachtegoed van de prenatale psychologie een regelrechte confrontatie met het denkraam van de medische biologie. Hoe zien dergelijke denkers een embryo dan functioneren in termen van 'psyche', 'beleving', 'gedrag'?

Op het eerste gezicht lijkt het embryo bepaald niet een levensfase te zijn waarin je kunt spreken van gedrag. Veel mensen zien in het embryonale bestaan een fase die puur en alleen uit biologische groei- en stofwisselingsprocessen bestaat. Van psychologisch functioneren ('gedrag') kán in die optiek ook nog geen sprake zijn. De gangbare neiging om het embryo te duiden in termen van 'nog-niet-menselijk' sluit hier naadloos bij aan. Het is niet verwonderlijk, dat deze visie op het embryo zo gemeengoed is. Het is immers de gangbare medische wetenschap die de laatste decennia in hoog tempo gegevens over ons embryonale bestaan aan het licht heeft gebracht. Tot die tijd leidde het embryo een tamelijk 'onbekend' bestaan. Spaarzame gegevens sijpelden door via een enkele toevallige vondst van door miskramen om het leven gekomen embryo's. Aan het licht gebracht in de schijnwerpers van de medische wetenschap was echter onvermijdelijk dat het embryo met de reductionistische brillen van de 'officiële' embryologen werd bekeken en ook dat het werd geïnterpreteerd in het door deze wetenschappers gehanteerde denkraam. Zo werd de menselijkheid van het embryo meer en meer beschouwd als een zaak van toegevoegde waarde. In het wetenschappelijk embryo is enkel sprake van cellen, van weefsels, van biologie en biochemie. Menselijk gedrag, menselijke waarden zijn daar in die zienswijze niet te ontdekken. Daarmee is (de status van) het embryo ook een speelbal van ethische interpretatie geworden. Op basis van allerlei criteria worden grenzen gesteld aan de 'menselijkheid' van een embryo. De een vindt de aanwezigheid van de aanleg van een zenuwstelsel een grenscriterium voor menselijk Zijn (derde week), de ander wil minstens een E.E.G¹ kunnen afleiden (vijfde maand) en weer anderen schromen niet om het criterium zelfstandig-kunnen-bestaan (geboorte) als grens voor 'menselijk bestaan' te hanteren.

Ik zie dat anders. Een embryo functioneert, een embryo gedraagt zich! Niet in de zin van een lichaam dat een functie hééft (of organen die een functie hébben) maar in de zin van vormen die een functie zijn. Van de bioloog Paul Weiss is de uitspraak: 'Biologische systemen gedragen zich'. Hij hanteert daarbij een veel ruimere definitie van gedrag dan enkel in termen van handelen, doen, verrichten. Ook uit hun vorm, uit hun voortdurend veranderende verschijningsvorm en gestalte, zo stelt Weiss, kan ik gedrag van organismen 'aflezen'. Het embryo verandert voortdurend van verschijningsvorm, een gestage metamorfose van lichaamsvormen. Het embryo is één en al beweging en verandering van vorm. Het gaat hier echter om een bijzonder soort beweging, een

1) E.E.G. = Elektro-encefalogram

bijzonder soort ‘gedrag’. Een eenvoudig voorbeeld verduidelijkt dit. Als ik met mijn arm en hand een glas water neem, voer ik mét mijn arm een beweging, een handeling uit. Mijn arm is een anatomisch-fysiologisch gegeven, een vorm, die vervolgens in een functie of handeling (het grijpen) benut wordt. Nota bene, niet het grijpen is de functie van de betrokken spieren! Spieren hebben geen functies, spieren hebben werkingen, effecten en die worden geïntegreerd en geordend in de hogere functionele hiërarchie van (zich) bewegen en handelen! Een embryo van vier weken oud heeft, anatomisch gezien, nog geen arm of hand, maar in de daarop volgende weken van de embryonale ontwikkeling zien we arm en hand uitgroeien. De onderdelen van wat een arm heet te zijn, worden zichtbaar, differentiëren zich. De zich ontwikkelende arm vertoont daarmee een groeibeweging. Aan het einde van die lange ontwikkeling is daar een instrument, een arm, een vorm, uitstekend geschikt om daarmee glazen water tot zich te nemen. Je kunt ruwweg stellen: aan het eind van een lang **proces** van vormbeweging is daar als een soort ‘resultaat’ een arm, een zeer bepaalde **vorm**. De vorm komt uit een proces voort, is als het ware de verstilde eindfase van een proces van (groei)beweging. De aard van het proces, van de groeibeweging is een belangrijke bepalende voorwaarde voor de (latere) functie en zegt dus iets daarover. Zo maakt een arm, een hand groeiend een grijpgebaar. Bekijkt men de ontwikkeling en groeibeweging van een been daarentegen, dan is daar zeker overeenkomst met een arm maar er zijn ook grote verschillen. Het been vertoont als uitgroeïende vorm ander (groei-)gedrag, het draait naar binnen en maakt bijvoorbeeld meer een strekkend en steunend gebaar. Het ‘resultaat is een lichaamsdeel dat ook heel anders functioneert dan een arm en bijvoorbeeld doorgaans niet geschikt is om glazen water mee te grijpen.

Vorm als gebaar, vooroefening van de psyche

De samenvattende formulering voor dit alles is, dat een embryo (nog) niet zoals een volgroeid organisme vormen hééft die een functie (kunnen) hebben, maar dat het embryo ‘in (groeiende en veranderende) vormen functioneert’. Het is nog proces in beweging. Het embryo vertoont gebaren, het vertoont in zijn groeien een veranderend Zijn (of, zo men wil: Worden). Dat wil zeggen: het embryo vertoont (groei)gedrag. Nu kan men nog een stap verder gaan. Zijn bij een embryo vorm en functie nog verbonden, in het min of meer uitgegroeide lichaam of lichaamsdeel komt de ontwikkeling van de vorm min of meer tot (stil)stand en komt de functie op een ander niveau ‘vrij’. Pas dan kan een arm ook fysiologisch gaan functioneren. Het feit dat bijvoorbeeld in het grijpen de vorm en de functie van de arm zo harmonieus op elkaar zijn afgestemd, komt doordat bij het tot stand (tot vorm) komen van de arm het grijpen etc. als het ware groeiend ‘vóór-geoeffend’ is. Fysiologische functie is ‘vrij gekomen’ groeigebaar. De grote Duitse embryoloog Blechschmidt gaat nog verder en stelt dat dit principe ook opgaat voor (later) psychologisch functioneren. Hij komt dan met de verrassende formulering: “Das Seelische übt sich voraus”. Lijfelijke functies, psychologische functies, ze zijn als vormgebaar, als groeibeweging ‘voorgeoeffend’. Zo heeft een mens allang ‘geademd’

voor hij bij de geboorte met een volle teug lucht aanzuigt: in de dynamiek (in de zin van ontwikkelings**gebaar**) waarmee longen en middenrif zich in het embryo ontwikkelen en ontplooien, is ademhaling, adembeweging te zien. Embryonaal ademen is weliswaar nog geen ademhaling ‘in fysiologie’, maar het is (nog veel fundamenteeler) ademhaling ‘in vorm’. Op die manier beschouwd ‘kijkt’ een embryo, ‘grijpt’ en ‘loopt’ een embryo. Zo ook ‘houdt’ een embryo ‘zich staande’. Terugkomend op het centrale thema van deze paragraaf, kunnen we stellen, dat de embryonale groei-bewegingen verrichtingen zijn. Het zijn verrichtingen, handelingen in de vorm!. Dan zijn we terug bij de stelling: het embryo functioneert in vormen. De taal van de vormen, de taal van het lichaam is in het geval van een menselijk embryo menselijke taal, menselijk gedrag! Ook zijn/haar oprichting dus.

Om terug te komen op de opmerking van Goethe, een mens gaat dus al rechtop, lang vóórdat hij in de box zich opricht. Al in de vijfde tot achtste week van de voor-geboortelijke ontwikkeling begint het menselijk embryo de rechtop gaande houding (de strekking) als groeigebaar te voltrekken, ‘vóór te oefenen’. Eerst in de nek (deflexie van het hoofd) even later ook in de taille (deflexie van het bekken). Het ‘groeistrekken’ is een noodzakelijke voorwaarde voor het organiseren van een lichaam waarmee de mens ‘later’ fysiologisch en psychologisch rechtop kán gaan. Oprichten wordt daarmee kenbaar als een **geestelijk** gebaar! Je kunt als mens ook ‘rechtop gaan’ als je lichaam door lichamelijk gebrek of ziekte daartoe niet in staat is. Hoeveel gehandicapten en zieken tonen dat juist niet met hun moedige zich staande houden in psychologisch en geestelijk opzicht?

Wanneer men het embryonale bestaan beschouwt in termen zoals die hier worden uiteen gezet, dient men de ‘richting’ van het embryonale bestaan in een totaal ander perspectief te zien. Gangbaar wordt embryonale bestaan gezien als een biologisch proces dat een mens en zijn gedrag ‘oplevert’. We denken dan als het ware vanuit het middelpunt, ‘van binnen naar buiten’, anders gezegd: centrifugaal. In die gedachtegang is er in het begin een eicel, die vervolgens meer en meer uitgroeit tot een mens met de ‘uiteindelijke’ menselijke psyche als een soort product. Met individualiteit of persoonlijk bestaan heeft het embryo nog niets van doen. In de in dit artikel gebezigde visie wordt het embryonale bestaan juist gekenmerkt door de beweging van ‘buiten naar binnen’, dat is centripetaal. Daarmee wordt dan bedoeld dat in het lichamelijke verschijnen van het embryo een menselijk wezen zich als het ware ‘in’drukt. Als volgroeide mens drukken wij ons met, via ons lichaam uit: de wereld is ons doel en het lichaam als het ware het instrument daartoe. Het embryo daarentegen drukt zich nog ín het lichaam uit: doel is het lichamelijk zijn, de vorming van het lichaam. Daarom is een embryonaal bestaan een stil, zwijgend, introvert bestaan. De conclusie, dat er dan dus ‘nog niets gedaan wordt’ is een ernstig misverstand. Het werk dat de mens daar verzet, is enorm. Het handelen is echter op zichzelf, naar binnen gericht. Maar het gaat wel om menselijke verrichtingen, om

menselijk gedrag. In deze visie staat ook in het embryonale verrichten de werkzaamheid van een menselijke geest primair. Een mens is een wezen dat zich eerst manifesteert via vormbewegingen en groeigebaren, dan via 'vrijkomende' lijfelijke processen (fysiologie) en dan via psychologisch gedrag en gebaar. Het is allemaal expressie, menselijk gedrag, het is allemaal gebaar van geest.

De mens gaat niet maar staat rechtop.

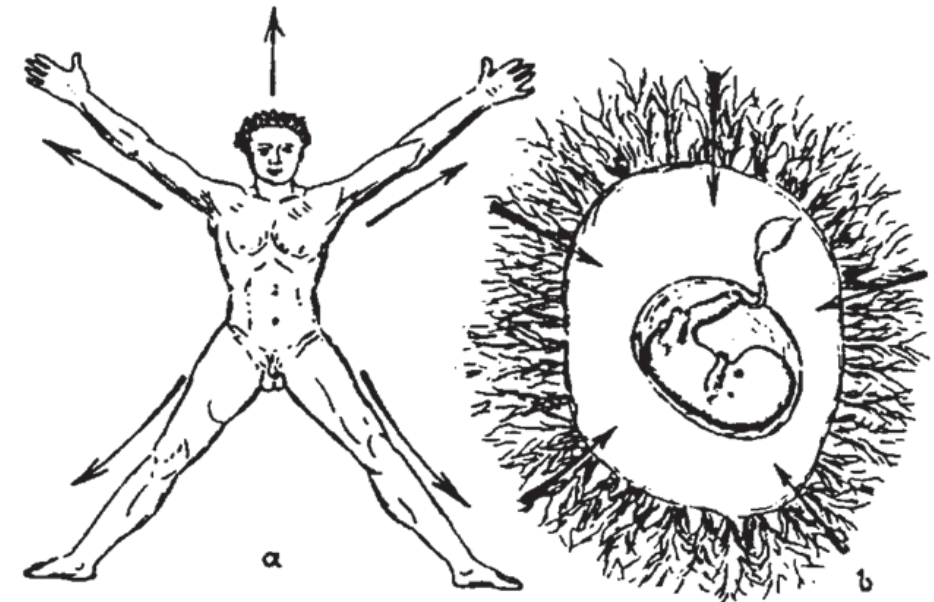
Het vooroefenen van het gebaar van rechtop gaan krijgt bij de mens een extra bijzondere dimensie als met het fenomeen in evolutionair perspectief plaatst. Het was Darwin zelf al die er op wees dat een embryonale ontwikkeling de evolutionaire ontwikkeling van een soort spiegelt: "The embryo is the weightiest argument of all" (voor zijn afstammingstheorie, bedoelde hij). Wat voor gebaar is het rechtop gaan van een mens dan? Meestal wordt het geïnterpreteerd als een vorm van bipedaliteit ofwel tweevoetigheid maar mijns inziens gaat het bij de mens om veel meer. Tweevoetigheid is een 'truc' die vele malen vaker vertoond wordt in de evolutie en die het manipuleren dient. Door de achterpoten te specialiseren in houding en locomotie (voortbeweging) komen de handen vrij voor manipulatie, overigens bijna altijd in samen gebruik met de snuit (het viscerocranium: tanden, kaken, mond etc.). Bij de mens komt het fenomeen tweevoetigheid echter op het hogere niveau van balans, van evenwicht en van 'tot zichzelf (kunnen) komen'. Ten eerste is geen dier dat "zo perfect nee-zeggen kan als de mens". Ons hoofd, onze schedel balanceert op de wervelkolom als geen dierenkop: als wij nee schudden, voeren wij een rotatie uit van de schedel ten opzichte van de lengteas van de cervicale wervelkolom. De uil roteert de kop niet, de cervicale wervelkolom is hier zoals bij vele vogels als een staart waarmee je heel soepel links en rechts kunt zwenken (lateroflexie) wat er dan als een rotatie (nee-schudden) uit ziet. Bovendien is de menselijke schedel de enige schedel (vergeleken althans met de ons zo verwante zogenaamd 'hogere dieren' als zoogdieren en primaten) die in balans op de wervelkolom rust. Bij bijna alle verwante dieren ligt het zwaartepunt van de kop altijd ventraal van de wervelkolom. De kop hangt aan de wervelkolom, is een voortzetting daarvan, het viscerocranium domineert, de kop is een instrument voor het manipuleren in samenstel eventueel met de voorpoten.

Iets dergelijks geldt voor de gestalte van de mens als geheel. Als het menselijk embryo zicht strekt of opricht in een groeibeweging dan vindt er diepe deflexie in de nek plaats (het hoofd wordt geheven), maar ook een deflexie van het bekken (de mens heeft de diepste lumbosacrale hoek van alle vertebraten en 'hogere dieren'). Dit voert tot een unieke lichaamshouding: alleen bij de mens ligt het aangrijppunt van de zwaartekracht, het zwaartepunt van het lichaam als geheel, BINNEN de lichaamscontour. Het 'ligt' virtueel ergens in het bekken, vlak voor het zogenaamde promontorium. Geen dier heeft dat, ook niet het tweevoetige dier. Niet alleen

hangt daar de kop altijd aan de wervelkolom maar ook trekt de zwaartekracht het dierenlichaam als geheel naar de aarde, dat wil zeggen van zijn eigen centrum, van zichzelf weg. Alleen bij de mens brengt de zwaartekracht hem tot zichzelf. In ieder geval is dat anatomisch het geval. Maar in de in dit artikel gevolgde gedachtegang is het zich strekken en het rechtop komen als groeibeweging een vooroefening van het latere fysiologische, psychologische en zelfs geestelijke (voorgeoefende en daarmee mogelijk gemaakte) gebaar. Is rechtop gaan een gebaar van de geest en heeft het niet met rechtop gaan als 'voortbewegingstruc' te doen maar met het in evenwicht kunnen zijn, in balans? Aan de mogelijkheid tot zichzelf te komen in psychologische en geestelijke zin (IK ben het die het gedaan heeft, IK ben het ..) is eerst een fysiologisch en, in het prenataal, een morfologisch rechtop gaan vooraf gegaan!

Afbeelding

Omkeer van de ziensrichtingen bij volwassene (a) en bij een embryo (b).

Uit: *Dynamische Morphologie*, O.J. Hartmann, Frankfurt/M., 1959.

Rechtop overeind blijven

Een fascinerend idee! Want er is nog een andere zienswijze op dit fenomeen mogelijk. Wanneer men de prenatale evoluties van diverse aan ons verwante dieren vergelijkt met die van de mens, kan men constateren dat de recht opgaande houding door menig zoogdier en primate voorgeboortelijk ook bereikt wordt maar naderhand wordt 'opgegeven' in viervoetigheid of vierhandigheid (primaten). Een bijna ondarwinistisch idee ook, dat mens en hoger dier de potentie tot rechtop gaan, in

balans zijn, tot zichzelf komen delen maar dat alleen de mens deze mogelijkheid bewaart. Dan zou het wel eens niet kunnen gaan om een zich oprichten in de evolutie van dier naar de mens toe maar om een (geestelijk) blijven staan, in evenwicht blijven, niet toegeven aan de zwaartekracht. Trek dat eens door naar gebaar. Dat de menselijke gestalte niet de uitdrukking van de zoveelste tweevoetige specialisatie is maar dat de mens “blijft staan waar het dier meegeeft” (Goethe). De mens als oorspronkelijk gestalte die het niet-gespecialiseerde bewaart en tot volwassenheid brengt. Voor een geestelijke oprichting van een IK-zijn, voor de geestelijke balans van Ik-zijn dient natuurlijk eerst het fysiologische en morfologische substraat ‘voorgeoefend’ te worden. Is dat wat het embryo doet? Is de mens als bijvoorbeeld het enige wezen dat de spraak kent (dieren hebben misschien wel spraak als communicatie maar het dier spreekt niet) en zeggen kan “Ik heb het gedaan” het beeld van overeind blijven, in evenwicht blijven? In de zin van een niet-aanpassen en specialiseren, maar van het bewaren van het oorspronkelijke? Dat zou kunnen betekenen dat er sprake is van een (geestelijke) evolutietrend achter de coulissen van de zichtbare evolutie van DNA, fossielen en lichamen, een geestelijke evolutie? Is de uiterlijke evolutie zoals we die bestuderen en in onze biologieboeken vastleggen dan het **resultaat** van een evolutie, van een geestelijke evolutie ‘daarachter’ zoals een uiteindelijk lichaam dat rechtop kan gaan, het resultaat is van een voorafgaand geestelijke ontwikkeling van een embryo in beweging. Dit vraagt natuurlijk om een veel diepe analyse en beschrijving van de mechanismen van evolutie. Daartoe ontbreekt hier de ruimte, men leze de literatuur daarover (zie onder). Ik zeg het altijd als volgt. Het is niet dat Darwin ongelijk zou hebben, zijn visie is een halve waarheid. In het Darwinisme ontbreekt iets, zoals altijd in het wetenschappelijk mensbeeld iets ontbreekt en dat is GEEST. In Anfang die Tat, zegt Goethe. In het begin het woord, zegt de Bijbel. ‘Ik ben’ als een zijnskwaliteit primair uitgedrukt in de menselijke mogelijkheid van tot zelfbewustzijn te kunnen komen, mogelijk gemaakt in een zich oprichten en staan blijven in balans.

Literatuur (o.a.):

A. Portmann - Biologische Fragmente zu einer Lehre vom Menschen;

Bie, G. van der, Embryology - Early development from a phenomenological point of view, Louis Bolk Instituut, Holland, Zie www.louisbolk.nl > companions. Gratis down te laden.

Blechs Schmidt, E., Die Frühentwicklung des Menschen, Kiener Verlag, München, 2011.

Blechs Schmidt, E., Ontogenese des Menschen, Kiener Verlag, München, 2011.

Verhulst, J. Developmental Dynamics in Humans and Other Primates, Adonis Press, Ghent NY, USA, 2003

Paul A. Weiss, The Science of Life. The Living System – A System for Living, 1973

Artikelen en boeken van Jaap van der Wal, zie www.embryo.nl

Uit de praktijk

Een filosofisch model van de haptonomie

Wim Laumans

Naar aanleiding van het VVH congres van 16 maart jl., met zijn aandacht voor een wetenschappelijk model van de haptonomie, zou ik willen pleiten voor een filosofisch model. Waarom? Omdat het filosofisch model ruimer is dan het wetenschappelijk model en ruimte biedt aan zowel het voelend ik als aan het gevoelde ik. Zowel aan het subject als aan het object.

Het filosofisch model kan uitgangspunt zijn van het wetenschappelijk model.

Het koppelt het wetenschappelijk model, de waarde vrije wetenschap, aan de waarde leer. Zo zou de droom van Frans Veldman: ‘de haptonomie als wetenschap die een geweten in zich draagt’, waar gemaakt kunnen worden. Op deze wijze begint het model in de ethiek en eindigt het in de ethiek. Dan is de ethische raakbaarheid, de gevoeligheid voor het appèl van de ander, het fundament van de haptonomie.

Het appèl beweegt me om te helpen én geeft me de mogelijkheid om de hulp af te stemmen op de cliënt.

Het filosofisch model is een model dat recht doet aan de mens.

Het voelende ik en het gevoelde ik. Een experiment

Om het verschil tussen de voeler en het gevoelde duidelijk te maken wil ik u vragen stil te staan bij uw eigen ik-ervaring:

Voel uzelf (of: bekijk uzelf). Zodra u dat doet is er sprake van een voelend ik en een gevoeld ik. Een kijkend ik en een bekeken ik. Mijn voelende/kijkende ik is het subject dat waarneemt, mijn gevoelde/bekeken ik het object van mijn waarnemen. Deze werkelijkheid van waarnemend ik en waargenomen ik, deze verdubbeling van het ik, heet de ik-splitsing. Ik en ‘ik’, het echte ik en het afgeleide ik, het subject en het object.

Als voelend ik ben ik onkenbaar, onzichtbaar, niet tastbaar en als gevoelde ik ben ik kenbaar, voelbaar, tastbaar. Dit houdt in dat alleen het gevoelde ik toegankelijk is voor de wetenschap. Het voelende ik is onzichtbaar en blijft een geheim, een mysterie, onkenbaar. In afbeelding 1 wordt dit weergegeven als het – onzichtbare – fundament van het huis.

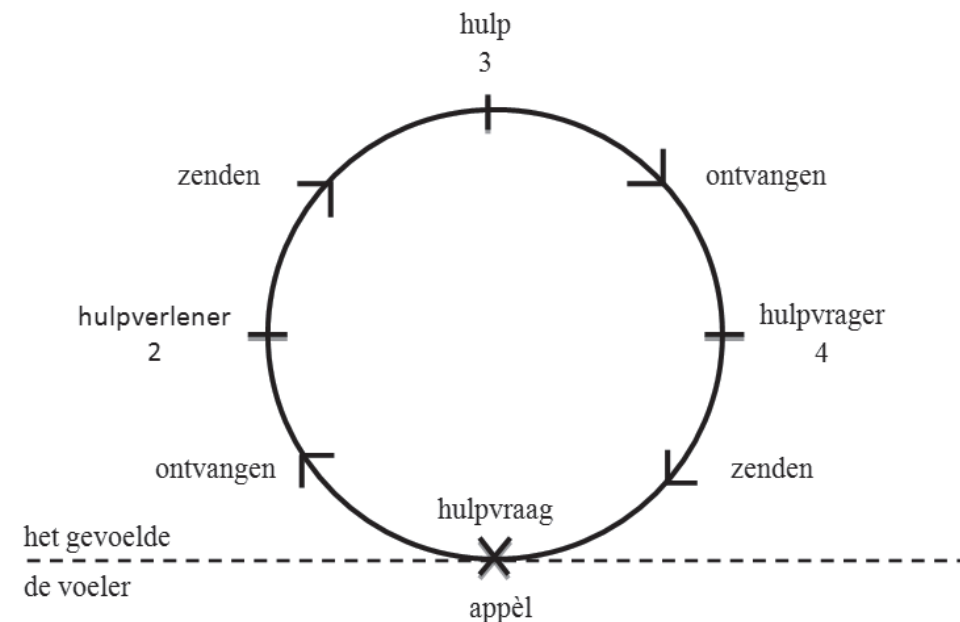
Afbeelding 1

Het probleem van het echte ik, van het waarnemende ik is dat het zich onttrekt aan de waarneming. Wanneer ik naar mezelf kijk, ontstaat er onmiddellijk een kijkend ik en een bekeken ik. Het kijkend ik laat zich niet zien.

Het is het metafysische ik. Het levende ik, de oorsprong van het zijn.

Het is het punt van waaruit gekeken wordt, van waaruit gevoeld wordt, en als zodanig is het zelf niet zichtbaar en voelbaar. Dit punt heet bij Levinas het point zero, het nulpunt. Dit is het punt van waaruit gekeken wordt, niet alleen door het kijkend ik maar ook door de kijkende ander. Het staat voor de relatie. Er is pas sprake van een ik als er anderen zijn en er bestaat geen ander zonder een ik. Ik en de ander zijn afhankelijk van elkaar. Levinas gaat niet meer uit van het ik, maar van de relatie. Zowel de relatie tot jezelf als de relatie tot de ander.

In afbeelding 2 – de hermeneutische cirkel van de hulpverlening – wordt dit nulpunt voorgesteld door een X. Deze cirkel is het grondmodel van de begeleidingsrelatie, waarin de hulpverlener het verhaal van de hulpvrager zo interpreteert dat de hulpvrager zich gekend weet, en dat de hulpverlener in staat stelt een adequate, passende therapie vast te stellen.

Afbeelding 2

De tastbare werkelijkheid, die vanuit het punt X vorm krijgt, wordt voorgesteld door een cirkel, omdat de cirkel de vorm is waar het beginpunt en het eindpunt samenkomen. Het 'punt X', het startpunt ligt op de gestippelde lijn, die de overgang is van zichtbaarheid naar onzichtbaarheid. Je kunt dus zeggen dat het startpunt zowel tot de categorie van de zichtbaarheid als tot de categorie van de onzichtbaarheid behoort. Het appèl wordt uitgezonden door de hulpvrager, en ontvangen door de hulpverlener. De hulpverlener verwerkt het appèl, en als hij beslist tot helpen verandert daardoor het appèl. Het appèl representeert in de raakbaarheid de hulpverlener als voeler en in de uitdrukking van het gelaat de hulpvrager als voeler. De hulpverlener interpreteert het verhaal van de hulpvrager zo, dat de hulpvrager zich gekend weet en de hulpverlener in staat stelt een adequate therapie vast te stellen.

Deze tekening kan als uitgangspunt dienen voor het filosofisch model omdat beide categorieën, het voelende ik en het gevoelde ik, in het nulpunt vertegenwoordigd zijn.

Wat betekent dit in de haptonomie.

In de haptonomie, als ontische (= betrekking hebbend op het zijn als zichtbare werkelijkheid) wetenschap, geldt alleen het gevoelde ik, het tot (empirisch waarneembaar) object te reduceren persoon. En dat betekent een ontkenning van de voeler: die wordt, omdat hij onzichtbaar is, vergeten door de wetenschap. Precies zoals Schopenhauer al stelde over het materialisme: het materialisme vergeet het subject mee te tellen.

Wetenschap is per definitie ontisch omdat het gaat over de empirische werkelijkheid, dat is de werkelijkheid die ik ervaren kan en dus zichtbaar en tastbaar is.

Voor een toelichting: zie Jan Keij 'de filosofie van Emmanuel Levinas', het citaat op p. 79 onderaan:

Het 'filosofische' lichaam waar ik het steeds over heb speelt in de biologie en de natuurkunde geen rol, want daar telt waarneembaarheid. Het niet-waarneembare maakt daar geen deel van uit.

Het echte ik -, het levende ik is het oorspronkelijke ik. Zonder het echte ik kan het afgeleide ik niet bestaan. Het is het afgeleide ik van mijn cliënt dat ik kan zien, kan aanraken en behandelen. Dit afgeleide ik verwijst rechtstreeks naar zijn oorspronkelijke ik: de voeler, degene die ik in de behandeling ten diepste raak. Dát levert het fundament van de ethische raakbaarheid.

De hapsis is de zintuiglijke raakbaarheid, de ontvankelijkheid in de betekenis van de indrukken van belang voor het eigen leven. Is iets goed of slecht voor me? En hoe komt de haptonomie dan aan de gevoeligheid voor de ander ?

Die gevoeligheid ontstaat uit de ethische raakbaarheid, de gevoeligheid voor het leed van de ander. De gevoeligheid die dieper en eerder is dan de hapsis en de haptonomie een ethisch fundament biedt.

Erkenning van het metafysische ik houdt in dat mijn ethische gevoeligheid, mijn gevoeligheid voor de ander, mijn eerste gevoeligheid is. En dat de hapsis, mijn zintuiglijke gevoeligheid, die mij vertelt wat goed of slecht voor mij is, een afgeleide gevoeligheid is. De ethische gevoeligheid staat in dienst van het leven van de ander, de hapsis staat in dienst van het eigen leven.

Als het juiste vertrekpunt voor de haptonomie niet de ontologie is, wat is dan wel het juiste vertrekpunt?

Het verschil tussen de voeler en het gevoelde, tussen metafysica en ontologie, is een tweehed die bij elkaar hoort en zonder elkaar niet kan bestaan. Ze allebei als uitgangspunt nemen van ons denken is het differentiedenken.

Het denken gaat dan niet meer uit van het materialisme of het idealisme, maar van het materialisme én het idealisme. Het samengaan van twee verschillende stromingen in de filosofie als nieuwe weg. Een nieuwe weg waarbij je niet hoeft te kiezen tussen twee stromingen, maar waar die twee stromingen beide vertegenwoordigd zijn. Dat maakt het verschil.

Het leven zelf kan ik niet zien. Ik kan het slechts afleiden uit het gevoelde ik, want ik kan voelen dat het lichaam warm is, dat het lichaam ademt (beweegt) en het hart klopt. Er moet dus een voeler zijn. En die voeler mag ik niet negeren, want dat ben ik

of zelf, of het is mijn cliënt.

Dat is de differentie tussen de metafysica en de ontologie, de differentie tussen de onzichtbare en de zichtbare werkelijkheid, waarbij de onzichtbare werkelijkheid de zichtbare werkelijkheid schraagt.

Citaat Jan Keij p. 478 uit 'De filosofie van Emmanuel Levinas':

Het wetenschappelijk model zit op empirisch niveau. Het filosofisch model, ruimer en dieper dan het wetenschappelijke (maar zonder de mogelijkheid van empirische falsifieerbaarheid), schetst wat het empirische draagt en transcendeert: de ethiek.

En dat vind ik een schitterende filosofie. Een filosofie, die een model presenteert dat recht doet aan de wetenschap én recht doet aan de mens

Literatuur:

Keij, Jan, De filosofie van Emmanuel Levinas.

In haar samenhang verklaard voor iedereen, Uitgeverij Klement, Kampen, 2006

Publicaties van Jan Keij in Haptonomisch Contact:

HC 2003-4 'Aanraking, De gevoelige filosofie van Emmanuel Levinas'

HC 2007-1 'De ethiek onder de ethiek'

HC 2008-4 'De cliënt als mysterie'

HC 2012-1 'Reactie op grondslagen van de haptonomie van de VVH'

(de artikelen van Jan Keij zijn terug te vinden in het archief van Haptonomisch Contact en in het pdf bestand van www.wimlaumans.nl)

Psychofarmaca en de invloed daarvan op de gevoelens van de cliënt

Ellen Maseland

Ellen Maseland is haptotherapeute en heeft haar eigen praktijk 'TRYNWALDEN' in Gytsjerk bij Leeuwarden.

Met medicijnen heb ik een haat-liefde verhouding. Soms moet je wel, maar liever niet. Als haptotherapeute heb ik geen enkele bevoegdheid of verantwoordelijkheid voor de medicatie die mijn cliënten (soms) slikken. Toch ben ik erg benieuwd wat in het bijzonder psychofarmaca nu precies doen met een mens. Wat doen die chemische stoffen met het gevoel waar ik in de therapie naar refereer en mee werk? Kan iemand die psychofarmaca slikt nog wel voldoende zijn gevoel gebruiken als referentiekader? En: als het goed gaat met een cliënt is dat dan ook een moment om over afbouwen of stoppen van de medicatie na te gaan denken?

Soms vragen cliënten me iets over hun medicatie: 'Kan ik mijn medicatie ook 's avonds innemen in plaats van 's ochtends.' Of: 'Heeft mijn slechte slapen met mijn medicatie te maken?' Hoewel ik bij alle vragen over medicatie verwijs naar de arts die ze voorgeschreven heeft, ben ik zelf nieuwsgierig naar de antwoorden. Dit alles motiveerde me om een module psychofarmacologie bij de Dutch University College te volgen afgelopen november.

Voor collega's die mijn nieuwsgierigheid en vragen delen wil ik hier schrijven over wat me als haptotherapeute duidelijk is geworden over psychofarmaca en gevoel. Hierbij pretendeer ik niet volledig te zijn maar hoop collega's een beetje informatie te geven waar zij hopelijk in de dagelijkse praktijk wat aan hebben. Het is ook geen eenduidig antwoord op de hierboven gestelde vragen maar het geeft wel aanwijzingen.

Uit het in de cursus gebruikte boek 'Geneesmiddelen voor de geest, een praktische gids' door Peter Moleman:

De volgende groepen psychofarmaca zijn te onderscheiden:

- antidepressiva
- slaap- en kalmeringsmiddelen (anxiolytica)
- antipsychotica
- stemmingsstabilisatoren

De antidepressieve werking van **antidepressiva** (bijvoorbeeld: Cipramil, Prozac, Seroxat, Anafranil, Fevarin) is moeilijk te begrijpen, ook voor deskundigen. Wel is het duidelijk dat de hippocampus en de cortex een rol spelen. Via de cortex

worden bewuste en onbewuste interpretaties van gebeurtenissen beïnvloed en via de hippocampus de herinnering aan zulke gebeurtenissen. Eén aspect van een depressie is dat alles negatief, bedreigend en onprettig wordt geïnterpreteerd. Via de hippocampus en de cortex kunnen antidepressiva er waarschijnlijk voor zorgen dat positievere herinneringen of interpretaties bij een gebeurtenis meer kans krijgen

Slaap- en kalmeringsmiddelen (anxiolytica)

(bijvoorbeeld benzodiazepinen, ook wel bekend als de 'pammen'): Benzodiazepinen kunnen suf en slaperig maken, zodat men zich minder goed kan concentreren. Ze veroorzaken bovendien een vorm van zorgeloosheid, het gevoel alles aan te kunnen of een te optimistische inschatting van de mogelijkheden in bijvoorbeeld een verkeerssituatie.

Bij hoge doseringen slaapmiddelen - en dan vooral bij de zeer snelle en kort werkenden - kan men zich prettig voelen na het innemen. Het kan een verdoofd, gelukkig gevoel, een gevoel van onverschilligheid geven, iets van wie doet me wat. Er kan een psychische en lichamelijke afhankelijkheid ontstaan.

Antipsychotica (bijvoorbeeld: Haldol, Risperdal, Seroquel, Nedeltran) werken door het blokkeren van dopaminereceptoren. In verschillende hersengebieden zorgen de dopaminereceptoren ervoor dat waarnemingen en acties op een productieve manier bij elkaar worden gebracht en gehouden. Dopaminerge neuronen spelen aldus een cruciale rol bij het verlenen van betekenis aan waarnemingen. Het gaat om waarnemingen op de volgende gebieden:

- positief of negatief waarden van waarnemingen
- de motoriek en de invloed van emoties en gevoelens daarop
- cognitieve functies
- geheugenfuncties
- emotionele functies als angst en agressie

Antipsychotica verminderen dus de betekenisverlening. Ze verminderen de inadequaat of gestoorde betekenis bij een psychotische patiënt. Het nadeel is dat ook de gewone betekenisverlening wordt verminderd. Een patiënt met schizofrenie die (langdurig) antipsychotica slikt, beleeft daardoor minder vreugde aan dingen dan vroeger en spant zich ook minder in om iets te ondernemen. Hij heeft niet de verwachting dat zijn inspanning beloond zal worden. Veel patiënten klagen hierover en voor velen is dit een reden om te stoppen met antipsychotica. Het is echter mogelijk antipsychotica zo te doseren dat ze werkzaam zijn zonder de dopamineneuronen helemaal uit te schakelen. De kunst is om een dosering te vinden waarbij weliswaar de meeste receptoren geblokkeerd zijn, maar niet alle. Antipsychotica veroorzaken een soort emotionele afstand, een zekere

onverschilligheid. Waarschijnlijk neemt de patiënt nog wel hetzelfde waar, maar de betekenisverlening is verdwenen of minder dwingend.

Bij alle andere aandoeningen dan schizofrenie is het juist verstandig niet langdurig met een antipsychoticum te behandelen. De nadelen zijn op den duur groter dan de voordelen. Bij de meeste van die andere aandoeningen werken antipsychotica niet erg specifiek. Ze onderdrukken alle vormen van gedrag, zowel gewenst als ongewenst.

Mensen worden er wel rustig van maar doen ook weinig meer.

Als bijwerking van antipsychotica wordt onder andere genoemd:

‘Dysfore reactie’: Soms zegt de patiënt bijvoorbeeld dat zijn denken wordt tegen gehouden, dat het voelt alsof zijn bewegingen worden vertraagd, dat het in zijn hoofd raast, of dat hij zich angstig, verward of gejaagd voelt. Vaak is er niets bijzonders aan de patiënt te merken. Deze dysfore reactie is niet gevaarlijk, maar wel heel naar en de belangrijkste reden waarom patiënten hun antipsychoticum niet slikken. Men kan proberen of het verlagen van de dosis helpt. Soms biedt veranderen van middel uitkomst.

Stemmingsstabilisatoren, bijvoorbeeld: Lithium. Hoe Lithium werkt, is niet bekend. Carbamazepine en Valproaat worden ook gegeven als stemmingsstabilisatoren maar zijn van oorsprong anti-epileptica. Alle drie worden ze vooral voorgeschreven bij patiënten met een bipolaire stoornis. Hierbij wordt getracht de stemmingsschommelingen van de manische en depressieve periode te stabiliseren.

Uit het college:

Er was een interessante discussie. Als een cliënt medicatie slikt om bepaalde symptomen te onderdrukken terwijl dat symptoom onderdeel is van het proces waar die cliënt in zit, onderdruk je dan ook het proces?

Voorbeeld: Een man gaat mediteren om psychisch tot rust te komen en dingen op een rijtje te krijgen, te groeien. Van het mediteren krijgt hij hoofdpijn wat uit te leggen valt als een reactie op het ‘schoonmaakproces’ dat gaande is. Als deze man pijnstillers voor de hoofdpijn gaat slikken wat gebeurt er dan met het psychische proces?

Het team van cursisten kwam tot de conclusie dat het antwoord hierop te maken heeft met het denkkader van waaruit je werkt (1) enerzijds en de ernst van de symptomen(2) anderzijds.

Ten aanzien van de symptomen (2): De psychiater die ons les gaf, ziet mensen die veel ‘zieker’ zijn dan de cliënten die bijvoorbeeld bij een haptotherapeut komen. Bij de patiënten van de psychiater is het behandelen van die symptomen noodzakelijk om tot welk psychisch proces dan ook te komen. Want als je bijvoorbeeld psychotisch bent, kan er geen adequaat psychisch proces zijn. Maar ook: als de hoofdpijn (bij de mediterende man) zo erg is dat hij niet kan functioneren, dan zal hij zich ook niet bezig kunnen houden met zijn proces. Kunst is de medicatie zo te doseren, dat de symptomen niet zo overheersend zijn dat psychische processen niet aan de orde kunnen komen. Maar ook niet zo doseren dat ze de motivatie tot psychische ontwikkeling wegnemen.

Ten aanzien van het denkkader, van waaruit je werkt (1): Mensen staan daar verschillend in. Wat is onnodig lijden? Geef je je kind paracetamol als het koorts heeft? Vind je dat pijn bij de bevalling een functie heeft? Of zie je beide als onnodig lijden? Met andere woorden wanneer vind jij dat er een grens bereikt is en dat medicatie functioneel is.

Onze docente gaf aan dat als een cliënt zegt een ‘onwezenlijk gevoel’ te hebben dat dat een ongewenst effect is van de medicatie. Je zou dan of niet de goede dosis hebben of niet het goede middel. Dit geldt niet alleen voor antipsychotica maar voor alle psychofarmaca.

Tot zo ver wat ik aan de weet ben gekomen. Ik hoop met dit artikel een gesprek te openen over onze ervaringen en visies over de rol van psychofarmaca binnen de haptotherapie. Dit omdat mijn kennis over psychofarmaca nu wel wat toegenomen is maar ik nog geen eenduidige antwoorden heb en benieuwd ben naar hoe collega’s omgaan met de psychofarmaca die hun cliënten slikken.

Water kan helpen in ons gevoel van 'verbinden' (3)

Een derde initiatie met haptotherapie in water

Truus Scharstuhl

Truus Scharstuhl is docent aan het Scholingscentrum voor Toegepaste Haptonomie in water. De door haar ontwikkelde watercursussen hebben in de jaren '90 binnen het STH een eigen plek gekregen (STH-water) www.haptotherapiescharstuhl.nl | sth-water@kpnmail.nl

Terugblik:

A heeft in haar eerste sessies haptotherapie (zie HC september 2012 en maart 2013) ervaren dat ze ook in het water aan het presteren is. Ze gebruikt kracht, snelheid en doelgerichtheid en ervaart het water als weerstand. Ze krijgt het water als het ware als een boemerang terug. Het is voor haar moeilijk om contact te maken met haar eigen gevoel(ens) en met de ander. (reden om haptotherapie in water te volgen) In de eerste sessie is duidelijk geworden hoe ze het water door haar tast toe te spitsen 'bij zich kan voelen'. Als een omhullende waterjas die ze 'aantrekt' en dat ze duidelijk merkt hoe ze daardoor verzacht. Ze gaat meer (van) zichzelf voelen. De eyeopener is dat ze invloed kan uitoefenen op hoe ze zichzelf voelt, door het water te gaan voelen. En dat ze in staat is een soort van 'wisselwerking' met het water te ervaren. Het neutrale water dat niets van haar 'wil', zoals een mens dat zou willen. De vorige keer merkte ze dat wanneer ik ook die waterjas 'aantrek' en samen met haar door het zwembad beweeg, zij zo, zij het nog op afstand, contact met mij kan voelen. Een contact waar ze 'heel' bij blijft en dat haar in haar gemoed raakt. Hoe zou dat gaan als ik dichterbij kom, haar aanraak? (Ze gaat dit op het droge uit de weg.) Daar gaan we vandaag mee verder.

A. vertelt mij dat ze ontroerd was geraakt na de vorige keer. Het contact dat ze had ervaren was zo nieuw voor haar. Haar bewogenheid en hoe anders, lichter, ze zich lichamelijk voelde, raakte haar diep. Een nieuwe ervaring. (waar eerder emoties haar totaal van haar stuk brachten!) Haar rug die zo hard voelt, heeft ze altijd als een schild ervaren. Een schild met een gat erin (zo vertelde ze het); een kwetsbare plek waar pijn zit. Na de vorige keer merkte ze dat het daar anders voelde; zachter. Maar ook haar gemoed was verzacht. Ze was meer bij zichzelf.

Net als de vorige keren houd ik vast aan mijn plan dat ik haar voorzichtig moet benaderen. Zeker nu ik nog dichterbij 'wil' komen.

De wijze waarop A. het zwembad ingaat, vertelt me al dat ze zich veel van de vorige keren eigen heeft gemaakt. Ze laat zich omhullen en geniet zichtbaar van het warme water. Ook als ik erbij kom, blijft ze bij zichzelf. Ik geef haar dit na een poosje

terug... 'kijk, je laat je niet door mij verstoren'. Ze beaamt dit en ik zie haar ogen oplichten. Ik kies ervoor om via een (plastic) hoepel, drijvend op het wateroppervlak, contact te maken. Een hoepel maakt verbinding mogelijk en bakent ook de ruimte af. We staan dan in een kring en hebben een focuspunt. (om niet direct de aandacht op mijn fysieke nabij zijn te leggen). Ik heb de hoepel in het water gelegd en vraag haar of ze die samen met mij wil vasthouden...Ja! Ze houdt de hoepel stevig vast en trekt er onbewust aan. Ik laat dit even gebeuren. Wil je mij nu eens door het water begeleiden, lopend, via de hoepel...?

Ik kies ervoor dat zij het initiatief mag nemen, dit is voor haar het meest vertrouwd. Om het in een later stadium om te draaien. Verwondering van A., dit verwacht ze niet, maar het is okay! We staan face-to-face, voor haar de meest veilige positie. In de manier waarop ze mij beweegt, zit inderdaad de doelgerichtheid die ik waarnam: ik word gestuurd. 'Hoe vind je dit?' Ze aarzelt met haar antwoord, weet niet zo goed wat ze ermee moet, en zegt dan terecht: 'ik verlies mijn gevoel van de waterjas'! Ik geef haar aan dat ik dit ook waarneem en dat ze mij beweegt zoals ze ooit gewend was te zwemmen: functioneel, niet met gevoel voor zichzelf en het water. Ik zie aan haar dat ze dit herkent. Ik vraag haar weer de omhulling van het water op te zoeken, haar waterjas 'aan te trekken'. Met dat ze het doet, komt er op haar gelaat een uitdrukking van 'hè ja dat voelt beter'. Nu draaien we de rollen om: Weer houden we de hoepel samen vast, elk aan een kant, en ik breid mijn tast en gevoel uit naar de hoepel en naar haar. Ik neem haar gevoelsmatig op in mijn (water)ruimte, verder voelend dan mijn 'waterjas'. We komen in beweging...Ik merk aan haar dat dit al heel wat is... Tegenover elkaar staan, op geringe afstand en zonder dat ze haar schild 'opzet', samen bewegen. De verwondering dat dit kan is groot. We spelen met deze situatie. Daarna beweegt ze mij. Nu met gevoel. Het doet haar plezier dat ze initiatief mag nemen en dat ze invloed kan uitoefenen, zonder zichzelf te verliezen. Ze is verwonderd over het directe voelen dat in water mogelijk is. De versterkte reacties die ontstaan, wanneer ze niet genoeg voelt, maar meer 'doet'. Zo voelt ze de weerstand van de hoepel in het water als ze iets te snel gaat. En daarop mijn reactie, verbonden met de hoepel, ik word zwaarder.

Al bewegend gaat ze zelfs even met de ogen dicht...een belangrijk moment. Alle tactiele informatie die ze vergaard en ervaren heeft, geeft haar voldoende vertrouwen om dit aan te gaan en zichzelf niet te verliezen.

Ik sta *in* de hoepel met mijn handen losjes op de hoepel. Dichterbij dus. Ik vraag haar om mij te bewegen. Door aan mijn zijkant of achterkant de hoepel vast te houden, begeleidt ze mij door het water. En dan omgekeerd: A. staat in de hoepel. Oei, spannend voor haar, maar ze gaat het aan. Ik beweeg haar, eerst via de zijkant, dan de achterkant, haar kwetsbare achterkant. Ik laat haar via de hoepel voelen, dat ze door mij te voelen bewegen, met mij in verbinding kan blijven. En vooral dat haar gevoel

voor de waterjas kan blijven, ...voor zichzelf. We bewegen ons door het zwembad, verbonden door de hoepel en omhuld door het water. Het ziet er rustig uit, onze bewegingen vloeiend, het wateroppervlak nagenoeg stil. De geborgenheid die de omhulling van het water ons geeft is een warme veilige bedding. Ik kan dichterbij komen. Benoem het ook. Als vanzelfsprekend raak ik haar aan. Aan haar schouder, het voelt verbonden, het voelt goed. Ik mag A. aanraken. Dan breekt ze toch...maar niet om zich terug te trekken, maar meer een ontlading over de bewustwording van de verschillen: Over wat het 'goede' met haar doet. Over dat ze toe kan laten zonder zichzelf te verliezen. Maar ook over de pijn die nu 'vrijkomt'. Ik mag in contact bij haar blijven. Als ze rustig is geworden, vraag ik haar hoe het nu achter haar voelt? 'Open en licht, ik voel meer het water en vooral mijn rug voelt zoveel zachter en aanwezig. En hoe het is dat ik zo dichtbij ben? 'Goed!' Maar meer nog dan haar woorden bevestigen haar ogen haar gevoel. Ik ben blij voor haar! We ronden af. Er is een basis gelegd. Ik zie haar naar de kleedruimte lopen, rustig, genietend. Duidelijk aanwezig, ze heeft haar waterjas nog aan...!

Aankondiging

In dit nummer is er geen plek voor onze vaste rubriek **Kunst en Haptonomie**. In het Septemhernummer treft u wel weer een bijdrage in ons magazine aan.

Voor u gelezen

Woordenboek van de Haptonomie

Thesaurus Haptonomicus

Anneke Kempkes-Verweij en Paulien Pinksterboer

Woordenboek van de Haptonomie,
Thesaurus Haptonomicus. Frans Veldman
en Andre Soler | ISBN 97890815247-0-4
Nur code: 626, Uitgeverij Haptotherapie
Nederland. Specialistisch Woordenboek,
95 pagina's

Frans Veldman en André Soler publiceerden in 2010 het woordenboek in het Frans. Aan de vertaling, die gepresenteerd werd op het VVH-congres in maart, is duidelijk heel veel tijd en aandacht besteed; door Annemarie Veldman-van Polen, door negen collega's én door een professioneel vertaalster. Alle congresgangers ontvingen een exemplaar.

Op de omslag een prachtige detailfoto van een schilderij van Armand Campi. Een aantal onscherp getekende figuren in frisse kleuren zijn mogelijk met elkaar in gesprek of ze zijn met elkaar in beweging ergens naar toe. Dit geeft een 'thuis-gevoel'. Immers, van deze schilder hingen destijds grote schilderijen aan de wanden in de collegoruimte bij Frans Veldman in Overasselt. Tijdens de colleges een genot om naar te kijken.

Dit woordenboek is bedoeld om ondersteuning te bieden bij het bestuderen van het werk van Frans Veldman, ter bevordering van een eenduidig gebruik van de specifieke terminologie van de Haptonomie en om een bijdrage te leveren aan kennisdeling en communicatie op internationaal niveau.

Voor wie (nog) niet bekend is met het werk van Frans Veldman zal dit woordenboek in eerste instantie niet direct verheldering brengen, of zelfs het tegenovergestelde, zoals bij het woord 'gevoel':

- Gevoel: Een gevoel hebben. Fundamentele (*ap*)perceptieve dispositie als vitaal vermogen, zich baserend op innerlijke *ontisch-gnostische* ervaringen. Geeft vorm aan de vestiging van de *Interne-Wereld-der-Representaties* (I.W.R.)

Deze uitleg kan menigeneen de wenkbrauwen doen fronsen. Alle cursief gedrukte woorden zijn in het woordenboek te vinden, dat wel. Maar toch.

Gelukkig is er heel veel echt zeer verhelderend. Niet altijd makkelijk, maar dat hoeft ook niet. Het helpt je om in de materie te duiken, niet om 'even een woord op te zoeken en het dan te snappen'. Zoals in de inleiding staat: Het vocabulaire van de affectiviteit is delicaat en subtiel, omdat het de wereld van de subjectiviteit beschrijft. Misschien komt er ooit nog een verklaring van de woorden in gangbaar(-der) Nederlands bij. Dat zou fijn zijn.

We missen wel een aantal woorden, onder andere apperceptie, bezielde lichamelijkeheid, consensus, depasseren en expiratie.

Maar een woordenboek is een 'groeidocument': in iedere nieuwe editie zijn er aanpassingen, aanvullingen en verbeteringen. Een betrokken achterban helpt daarbij. Wij hopen dat vele edities zullen volgen.

Werken met gevoel

Geschiedenis van het beroep haptotherapeut in Nederland

Erik te Loo

Werken met gevoel, Geschiedenis van het beroep haptotherapeut in Nederland.
Dolly Verhoeven | ISBN 978-90-8704-350-6 Uitgeverij Verloren, 102 pagina's

In 2008 zocht het toenmalige bestuur van de Vereniging van Haptotherapeuten (VVH) contact met mw. prof. Dr. T.H.G. (Dolly) Verhoeven, historica en hoogleraar Geschiedenis aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Het bestuur stelde haar de vraag of zij historisch onderzoek kon verrichten naar de geschiedenis van de haptotherapie in Nederland.

De opbrengst van dit onderzoek is dit boek, waarvan het eerste exemplaar werd uitgereikt tijdens het Congres Haptotherapie Nederland op 16 maart 2013. Het boek geeft een overzicht van de ontwikkelingen in de periode van 1950 tot en met 2012. Van die periode heb ik slechts de laatste 6 jaar min of meer bewust meegemaakt. Zou het boek mijn historisch besef kunnen aanvullen?

1950-1980 Het ontstaan van de Haptonomie

Op de omslag (ontworpen door Frederike Bouten) is een foto van een boomplantende Frans Veldman Sr. achter een raster van afgeronde vierkantjes geplaatst. De vierkantjes staan ogenschijnlijk los van elkaar. Op de foto staat verder een aantal mensen toe te kijken, voor zover te zien allemaal met de armen over elkaar. Ik kijk naar deze foto als een symbool voor het tweede hoofdstuk van het boek, waarin het ontstaan van de haptonomie (de periode 1950-1980) centraal staat. Veldman heeft de boom stevig in handen, de anderen kijken toe.

Het derde hoofdstuk beschrijft de periode die direct aansluit op het vertrek van Veldman naar Frankrijk. Een periode die gekenmerkt wordt door groeipijn, omdat letterlijk alles al doende vorm moet krijgen. Het is bijna een wonder te noemen dat ondanks de interne beslommingen, de haptotherapie langzaam maar zeker een geaccepteerde behandelwijze wordt.

VVH als Beroepsvereniging

Het vierde hoofdstuk beschrijft de ontwikkeling van de VVH als beroepsvereniging. Een ontwikkeling die succesvol was waar het gaat om het realiseren van de doelen van de vereniging. Natuurlijk ging dat niet zonder slag of stoot en botste de vereniging in alle heftigheid tegen de randen van dat succes. Het vijfde en laatste hoofdstuk richt de blik op de toekomst. Welke ontwikkelingen zullen de komende jaren onze energie vragen?

Nog even terug naar de omslag. Ik schreef hierboven dat het lijkt alsof de vakjes los van elkaar staan. Zoals in het verleden de spelers op het haptonomisch veld los van elkaar stonden. En soms ook tegenover elkaar. Op één van de laatste bladzijden van het boek wordt beschreven hoe het huidige VVH-bestuur zich wil inspannen om verbroken verbindingen te herstellen. Dat nuanceert voor mij het beeld op de voorzijde. De verschillende aspecten van het totale beeld staan niet los van elkaar. Ze worden verbonden door ruimte. En die ruimte geeft mogelijkheden tot ontmoeting.

Naar mijn mening is het boek zeer toegankelijk geschreven, ook voor mensen die minder ingevoerd zijn in het haptonomisch jargon. Om dat te bereiken, is dat jargon dan ook zoveel mogelijk weggelaten. Daarmee wordt het een prettig leesbaar boek, dat een heldere weergave biedt op de geschiedenis van ons vak. Een geschiedenis waarin hoogte- en dieptepunten hun plaats hebben gekregen.

Het boek is een prachtig geschenk van en voor de jarige VVH. In mijn ogen moet het een plaats krijgen op de literatuurlijsten van de verschillende opleidingen. Zodat nieuwkomers (waartoe ik mezelf ook reken) een helder beeld krijgen van wat vooraf ging.

Voor u bijgewoond

Haptotherapie & Wetenschap, de Toekomst?

Wim Laumans

Een impressie van het congres op 16 maart, ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de Vereniging van Haptotherapeuten

In één zin: een schitterend congres en een ongelooflijk succes. Vanaf het moment van binnentreden in de hal van de VU voelde ik me zeer welkom. Iedereen werd meteen persoonlijk begroet en doorverwezen naar de balie, waardoor meer dan 400 mensen in heel korte tijd ontvangen en doorgestuurd konden worden. Een prestatie. Er waren bijzondere gasten: de coryfeeën Willem Pollmann en Ted Troost, en vanuit Frankrijk Annemarie van Polen. Een duidelijke demonstratie dat na een periode van verschil de tijd van verbondenheid is aangebroken.

Bij binnenkomst in de aula een verrassing: allen kregen een hand van Peter Faber met een warm welkom op dit congres. Peter Faber wisselde op een formidabele manier ernst en humor af en introduceerde de sprekers op een mooie manier. Het ochtendprogramma was plenair en behelsde drie sprekers. Het belang van wetenschappelijk onderzoek om de haptotherapie een stevige positie te geven binnen de gezondheidszorg en hoe dit vorm te geven was het hoofdthema. De laatste spreker was Prof. Dr. Dolly Verhoeven, historica, over de waarde van historisch onderzoek voor de haptotherapie. Het eerste exemplaar van 'Werken met gevoel', geschiedenis van het beroep haptotherapeut in Nederland, werd uitgereikt. Haar zorgvuldig en gedegen onderzoek heeft een prachtig en zeer lezenswaardig boek opgeleverd!

Er was een goed verzorgde lunch met soep en heerlijke broodjes, en was er ruimte om elkaar op te zoeken. Daar werd gretig gebruik van gemaakt. Men kon ook de diverse stands bezoeken en aan de deelnemers werd zowel het boek 'Werken met gevoel' als het 'Woordenboek van de Haptonomie')*' uitgereikt. Na de lunch waren er diverse parallelsessies waarvoor men kon intekenen. In de sessie 'Heldere vaktaal' werd het Woordenboek van de Haptonomie gepresenteerd.

Na de middagpauze werd het internationale tijdschrift voor Haptonomie en Haptotherapie (www.ijhh.org) gepresenteerd en sprak Constans Manganas, voorzitter van de Vereniging van Haptotherapeuten, hoopvolle woorden. Peter Faber beëindigde het congres met een spectaculaire finale. We hebben genoten. Dit congres was een succes; mijn complimenten voor de organisatoren.

* Genoemde boeken plus het verslag van het effectonderzoek van de Vrije Universiteit, 'The clinical effectiveness of haptotherapie in routine practices', zijn te bestellen via www.haptotherapeuten-vvh.nl

Inspiratiebronnen

Onderwerpen die je raken

Samenstelling Petra Steffens en Det Materman

In deze rubriek: aanraders die je raken. Films, boeken, tentoonstellingen of andere zaken. Hebt u aanraders/tips?

Meld het ons via eindredacteur@haptonomischcontact.nl

Boeken

Titel: De muzen aan het woord

Auteur: Mirjam Dirkx en Annemijn Birnie

ISBN 978 90 816771 3 4

Samen met Annemijn Birnie, beeldkunstenaar, schreef Mirjam Dirkx, muziek kunstenaar en coach, dit boek. Het is een ontdekkingsstocht door de magische wereld van de muzen, toegepast in begeleidingswerk. Een boek voor ervaren coaches, therapeuten en trainers. Je leert hoe je de kunstvormen muziek en beeldend werken kunt inzetten in je werk én hoe je zelf geïnspireerd kunt blijven door de muzen.

Films

Titel: Boven is het stil

Regisseur: Nanoek Leopold

Verfilming van het boek van Gerbrand Bakker. Met o.a. Jeroen Willems in de hoofdrol als zoon. Prachtige verstilde filmbeelden. Over een oude, ziek vader en een zoon samen wonend op een boerderij. Zonder enige emoties naar elkaar toe blijkt er toch een verbondenheid en betrokkenheid die ze beiden nodig hebben.

Agenda

ITH

10 juli	Oefendag positiebepaling
15 augustus	Lezing 'De ontwikkeling van Partnerrelatie' door Marina Boonman-van der Kroon
18 september	Lezing 'De uitdaging van de zorgethiek' door Carlo Leget
2 en 3 oktober	Nascholing "Omgaan met verandering"

Kijk op www.ith-haptonomie.nl voor actuele informatie.

Academie voor haptonomie

Najaar 2013	Specialisatie Relatieproblematiek en Haptotherapie
-------------	--

Kijk op www.haptonomie.nl voor actuele informatie.

Synergos

Bij het in druk geven van dit magazine waren de data van nascholingen in het najaar nog niet bekend.

Kijk op www.synergos.nl voor actuele informatie.